
HET DIEPWATER COLLECTIEF

Een vereniging van beeldend kunstenaars

Cor Pieters, auteur werkt als beeldend kunstenaar in Amsterdam onder de artiestennaam Slomo.

Bij consumer-run projecten gaat het om initiatieven voor en door cliënten van de ggz. Zij geven zelf vorm en richting aan de doelen en activiteiten en runnen de organisatie gezamenlijk. Een voorbeeld van zo'n consumer-run project is het Diepwater Collectief in Amsterdam. Cor Pieters is als voorzitter en beeldend kunstenaar zeven jaar betrokken geweest bij het ontstaan en de ontwikkeling van het Diepwater Collectief. Hij beschrijft waarom het gaat bij dit collectief van kunstenaars met een psychiatrische achtergrond, wat de kracht en betekenis is van een consumer-run project zoals het Diepwater Collectief en geeft zijn visie op de moeilijkheden en dilemma's die je daarbij tegen kunt komen.

Samenwerken in de beeldende kunst

In Amsterdam hebben beeldende kunstenaars elkaar gevonden in het Diepwater Collectief. Het Diepwater Collectief is een voorbeeld van een consumer-run project: een initiatief voor en door (ex)cliënten van de ggz. Kenmerkend daarbij is dat de participanten zelf vorm en richting geven aan de doelen en activiteiten van het project en dat zij zelf de organisatie runnen. Het Diepwater Collectief is voortgekomen uit een kunstenaarsproject dat vanuit het DAC Vondelstraat - nu DAC Keizersgracht - is opgezet. Dit kunstenaarsproject was bedoeld voor kunstenaars die als gevolg van hun psychiatrische problematiek waren vastgelopen in hun werk. De initiatiefnemers hebben samenwerking gezocht met het IEP-project, een integratieproject voor (ex)psychiatrische patiënten in Amsterdam Oud-West. Ook hier bleek men bereid zich in te zetten voor het

beter bekend maken van het werk van DACbezoekers - en andere beeldende kunstenaars met een psychiatrische achtergrond -aan een breder publiek. De eerste tentoonstelling die werd georganiseerd op de locatie van het IEP-project werd een succes. Hier werd niet alleen het werk van beeldende kunstenaars bij elkaar gebracht, maar ook kwamen de makers met elkaar in contact. Spontaan ontstond toen het idee zich aaneen te sluiten en een collectief te vormen. Voorop stond daarbij het idee om vanuit een gevoel van onderlinge verbondenheid elkaar te stimuleren in het creatieve proces. In het voorjaar van 1993 volgde de start van het collectief. Het Diepwater Collectief is nu een vereniging met ongeveer twintig leden. Doel van de vereniging is om aan mensen met een psychiatrische achtergrond de gelegenheid te bieden zich te ontwikkelen op het gebied van de beeldende kunst. Middelen hiertoe zijn: het gebruik kunnen maken van een door de vereniging beheerd atelier; deelname aan door de vereniging georganiseerde sociëteitsavonden waar via diapresentaties het werk van diverse kunstenaars wordt behandeld; deelname aan door het collectief georganiseerde excursies naar tentoonstellingen; het op een vast tijdstip gebruik kunnen maken van de mogelijkheid te werken naar levend model; deelname aan gezamenlijke exposities en workshops. Met enige regelmaat worden exposities georganiseerd, waarbij het werk van de leden ook te koop is.

Maximale democratie in de organisatiestructuur

De vereniging kent een door de leden

gekozen bestuur. Twee bestuursleden zijn aangezocht van buiten de vereniging. Eén van deze externe leden is penningmeester. Het bestuur houdt zich bezig met het scheppen van de randvoorwaarden die het functioneren van het collectief mogelijk moeten maken. Daarnaast is er een werkoverleg waarin alle leden van het collectief kunnen deelnemen aan de besluitvorming over de dagelijkse gang van zaken en de ontwikkeling en planning van door de groep te ondernemen activiteiten. De daaruit voortvloeiende taken worden onderling verdeeld. De bevoegdheden en taken van bestuur en werkoverleg zijn geregeld in een duidelijk omschreven taakverdeling. De dagelijkse leiding is in handen van een dagelijks bestuur. Er zijn geen beroepskrachten aan het collectief verbonden.

Financiering: de kunst van het overleven

De leden van het collectief betalen contributie. De opbrengst hiervan is bij lange na niet voldoende om de activiteiten van de vereniging te financieren, omdat de hoogte van de contributie gerelateerd is aan de draagkracht van de deelnemers. Daarom is de vereniging voor haar voortbestaan afhankelijk van subsidie. De geldstroom die nu het voortbestaan van het collectief mogelijk maakt is de 'Subsidieregeling zorgvernieuwingsprojecten ggz', gericht op de financiële ondersteuning van projecten die zich zelfstandig, los van de grote instellingen, hebben ontwikkeld. Deze subsidie moet jaarlijks worden aangevraagd, aan de hand, van een kostenprognose. De beoordeling vindt plaats door de zorgkantoren in de regio. De afrekening vindt achteraf plaats op grond van een kostenverantwoording. Voor het inrichten van het atelier is eenmalig subsidie aangevraagd bij het NFGV. Dit beroep is gehonoreerd met een bijdrage in de inrichtingskosten. Hiervoor zijn

onder andere schilderezels, tekentafels, een keramiekoven en stellingen aangeschaft. De financiële afhankelijkheid van subsidie roept spanningen op. Subsidie schept voorwaarden, maar subsidiëring beklemtoont ook de afhankelijkheid van maatschappelijke welwillendheid. De activiteiten van het collectief staan of vallen bij de gratie van de jaarlijkse bijdrage van de overheid. Het feit dat de subsidie jaarlijks moet worden aangevraagd en wordt toegekend roept een steeds terugkerende spanning en onzekerheid op bij de leden van de vereniging. De leden bepalen waaraan het geld besteed wordt onder supervisie van de penningmeester. Een aantal leden van het collectief houdt zich bezig met de financiële administratie. Aanvaarding van een dergelijke verantwoordelijkheid is voor veel leden geen simpele zaak.

Nieuwe kansen en perspectieven voor de leden

Het zelfstandig creëren van perspectieven in het leven is vaak, zo niet meestal, een moeilijke opgave. Juist in het creëren van dit perspectief ziet het collectief haar taak. In de vereniging wordt er naar gestreefd mensen een situatie aan te bieden waarin (opnieuw en soms voor het eerst) de mogelijkheid wordt geboden om talenten en vaardigheden aan te spreken en te ontwikkelen. Het doel hiervan is om een niet medisch bepaalde identiteit te ontwikkelen en zo opnieuw vorm te geven aan het levensverhaal van de betrokkene. En om op deze manier de autonomie terug te veroveren die in de psychiatrie verloren is gegaan. Juist daarom is de democratische structuur gekozen. Het gaat om concrete zeggenschap in de ontwikkeling van de vereniging naast een artistiek inhoudelijke ontwikkeling. Dit zijn de middelen om het doel (de herovering van de autonomie) dichterbij te brengen. Ook het volgen van cursussen en het deelnemen aan

workshops, leveren hieraan een bijdrage. Hierbij wordt gestreefd naar herkenning, erkenning en acceptatie, ook buiten het psychiatrische circuit, uitgaande van de reële hoedanigheid van de deelnemers, met inbegrip van hun kwetsbaarheid. Het opnieuw leren zien van dit perspectief is de functie die het collectief voor de leden heeft. De mensen die besluiten zich bij het collectief aan te sluiten kunnen een ontwikkeling doormaken van 'aangenaam de dag doorkomen' naar het stellen van op de toekomst gerichte doelen. Er zijn voorbeelden van deelnemers die hierin slagen, wat weer een uitstraling heeft naar de overige leden. Zo hoopt het collectief een bijdrage te leveren aan het inspireren van mensen om zich te richten op een nieuwe toekomst en zo een bijdrage te leveren aan het terug veroveren van hun autonomie.

Plaatsbepaling: een actieve opstelling als voorwaarde voor participatie

Kenmerkend voor consumer-run projecten is de positie in het overgangsgedebied tussen ggz en maatschappij. Dat is bepalend voor de eigen spelregels. Waar de dac's bedoeld zijn als laagdrempelige eerste voorziening na de opname, waarbij niet teveel eisen aan de bezoekers worden gesteld, vragen de consumer-runprojecten van de leden een actieve opstelling. Je maakt als aspirant-lid de stap van cliënt/consumant naar participant. Dat vereist op zijn minst de noodzakelijke competentie om als participant zo'n project te kunnen betreden en er een plaats en functie te vinden. De hieruit voortkomende consequentie is dat de drempel hoger ligt dan bij een dac. Aspirant-leden moeten in staat en bereid zijn in het project een actieve rol te spelen. Hier moet de kandidaat bewust en in vrijheid voor kiezen. Men moet zich bereid verklaren aan de eisen die het project stelt, te willen voldoen. Doel van deze

keuze is, gesteund door de groep, opnieuw actief vorm te geven aan het persoonlijk levensverhaal.

De weerbarstige praktijk

De spontane start had een aantal consequenties. De belangrijkste was dat er geen duidelijke uitgangspunten aan het initiatief ten grondslag lagen. Over doel, doelgroep en positie ten aanzien van het overige ggz-aanbod en een omschrijving van artistieke uitgangspunten en kwalitatief niveau, was niet of nauwelijks nagedacht. Hierover moest gaandeweg duidelijkheid ontstaan. Dit proces brengt nog steeds veel spanningen met zich mee en staat het ontstaan van een collectief gedeelde identiteit vooralsnog in de weg. Er is nog een bron van conflict. Dit gaat over de consequenties die deelname aan het collectief heeft voor de individuele leden. Welke eisen worden er vanuit het collectief aan de deelname gesteld en hoe formuleer je duidelijke criteria om deel te kunnen nemen aan een project gestoeld op het consumer-run principe? De aanvaarding van die consequenties vormt voor een deel van de leden een probleem, waardoor lusten en lasten ongelijk over de groep verdeeld zijn. De discussie die hier het gevolg van is, gaat over de vraag wat men binnen het collectief van elkaar mag eisen aan inzet. Centraal thema in deze discussie is de vraag of de geringe inzet van een deel van de leden het gevolg is van psychiatrische problematiek of van een gebrek aan motivatie.

De opstelling van de voorzitter

Als voorzitter van het collectief heb ik getracht de problemen in het collectief te inventariseren, te analyseren en er een beleidsmatig antwoord op te formuleren. Omdat het collectief al in een vroeg stadium van haar bestaan een ver doorgevoerde democratische structuur kreeg, moest ik voor het doorvoeren van beleidsvoorstellen de instemming verwerven van de leden.

Principieel is dit een goede gang van zaken, want het respecteert de volwaardigheid en autonomie van de leden. Praktisch kon het echter tot gevolg hebben dat voorstellen die tot doel hadden fricties in de groep op te heffen, niet werden overgenomen. Een voorbeeld hiervan is het volgende: Omdat veel zakelijke discussies al snel de vorm aannamen van persoonlijke conflicten heb ik de groep voorgesteld een cursus conflictbeheersing te volgen. Doel hiervan was door het aanleren van praktische vaardigheden het groepsproces soepeler te laten verlopen. Het volgen van zo'n cursus werd door een deel van de leden echter met het volgen van een therapie geassocieerd en dit riep bij hen zoveel weerstand op, dat men absoluut niet bereid was zo'n training te volgen. Omdat het geen zin had deze training maar met een deel van het collectief te doen ging boet niet door. Bij dit soort zaken bleek de democratische structuur ook remmend te kunnen werken op de ontwikkeling van het collectief.

Maatschappelijke integratie of gewoon wat vaker een goede dag

Alvorens te kunnen beoordelen wat de bijdrage is van het collectief aan de maatschappelijke integratie van de leden, moet eerst de vraag worden beantwoord wat je onder integratie verstaat. Bepaalt de maatschappij of het individu zelf wanneer er sprake is van een maatschappelijk geïntegreerde positie? Met andere woorden: formuleer je zelf de eisen die op dit gebied aan je gesteld moeten worden of richt je je op de normen die in de maatschappij worden gehanteerd? Als het begrip eng wordt opgevat en gekoppeld wordt aan het veroveren van een positie op de arbeidsmarkt en het bereiken van economische zelfstandigheid dan is de bijdrage die het Collectief levert beperkt. Het verwerven van een positie in de beroepspraktijk is geen eenvoudige zaak, want dat vraagt om een groot vermogen zich te kunnen

inzetten op een reeks van terreinen. De leden willen zich binnen het collectief ontwikkelen in de beeldende kunst. Wat voor eisen daaraan verbonden moeten worden in kwalitatieve zin, staat binnen de groep nog steeds ter discussie. De ambities kunnen per persoon sterk verschillen. In de praktijk van het collectief blijkt dat het runnen van de vereniging en de eisen die dat aan de leden stelt - in combinatie met het regelmatig werken aan een artistieke productie - voor de meeste leden een grote opgave is. Toch bestaat er een brede wens zich met het beeldende werk in de buitenwereld te manifesteren. Of je dit alles als een geslaagde vorm van maatschappelijke integratie beschouwd is in belangrijke mate afhankelijk van hoe je de plaats van het individu in de context van de samenleving ziet en vooral van wat je onder integratie verstaat (zie boven). Voor veel mensen met psychiatrische problematiek is het hoogst haalbare in hun leven er naar te streven de dag zo aangenaam mogelijk door te komen en ze zijn hiervoor veelal aangewezen op voorzieningen als de dac's. In vergelijking daarmee denkt het Diepwater Collectief als ongebonden schilvoorziening een meerwaarde te kunnen bieden.

Tot besluit

Vanaf het ontstaan van het Collectief spelen er een aantal problemen. Ik denk dat deze voor een deel te maken hebben met de spontane start van het project. Daardoor ontbraken toegespitste doelstellingen en heeft de groep een samenstelling van mensen met een zeer diverse competentie. Dit gaat ten koste van de innerlijke samenhang van de groep. Hieruit ontstaan regelmatig spanningen, geroddel en gekanker. Het kiezen van gezamenlijke doelen en het uitzetten van een duidelijke koers wordt daardoor bemoeilijkt. Ook zet het de cohesie binnen de groep permanent onder druk. Tevens zijn er problemen en

kwetsbaarheden waar te nemen die kunnen worden teruggevoerd op de doelgroep waaruit de vereniging haar leden rekruteert. Juist in het licht van de relatieve kwetsbaarheid van de leden is het noodzakelijk de bronnen van mogelijke spanningen zoveel mogelijk te elimineren. Tot op heden zijn de conflicten die regelmatig de kop opsteken teveel opgelost door te proberen de zaak glad te strijken. Dit heeft tot nu toe wel gewerkt, maar het neemt de structurele oorzaken die eraan ten grondslag liggen niet weg. Ik denk dat het bij het opzetten van een consumer-run project het van groot belang is dat doelen, ambities en mogelijkheden van de leden niet te ver uit elkaar liggen.

Dit is essentieel om tot een coherente groep te komen met voldoende innerlijke samenhang. Gezamenlijke doelen nastreven vraagt om voldoende gelijkgestemdheid om hier met succes aan te werken. Ook moet iedereen in gelijke mate bestand zijn tegen de druk die dit op het individu legt. Reden dat ik er een voorstander van ben mensen

volgens het consumer-run principe te organiseren, is om hen een omgeving te bieden waarin ze kunnen werken aan het ontwikkelen van een niet medisch bepaalde identiteit. Het bepalen van doelstellingen en het vaststellen van de mogelijkheden over welke potentiële leden moeten beschikken om aan het project deel te kunnen nemen, acht ik essentieel. Van daaruit kan ook worden vastgesteld of, en zo ja, welke ondersteuning en/of vorming de groep behoeft om succesvol te kunnen functioneren. Het vormgeven van het eigen levensverhaal en het veroveren van een niet medisch bepaalde identiteit acht ik dusdanig belangrijk dat ik, ondanks de moeilijkheden die daarbij overwonnen moeten worden, dit instrument van groot belang acht voor de doelgroep. In het Collectief hebben we geëxperimenteerd met het werken voor en door cliënten. Nog niet alle kinderziekten zijn overwonnen. Afgaand op het belang en de betekenis die deze vereniging heeft voor haar leden, verdient dit project maatschappelijke steun en navolging.

Informatie auteur

Cor Pieters werkt als beeldend kunstenaar in Amsterdam onder de artiestennaam Slomo. Hij is als voorzitter zeven jaar verbonden geweest aan het Diepwater Collectief, nadat hij in 1991 als cliënt met de ggz in aanraking kwam. Na zijn vertrek uit het collectief werkt hij nu aan het beschrijven van de geschiedenis van

het Diepwater Collectief, waarbij hij ook zijn persoonlijke visie geeft op de ontwikkelingen in de periode waarbij hij zelf betrokken is geweest. Daarmee wil hij een bijdrage leveren aan de betekenis, plaats en functie van consumer-run projecten ten opzichte van de grote, gevestigde ggz-instelling.